O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta’limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA’LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 4-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: *Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov*
Mas'ul muharrir: *Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov*
Mas'ul muharrir o'rinbosari: *Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedogogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev*

T A H R I R H A Y ' A T I

Aniq va tabiiy fanlar: *k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.*
Texnika fanlari: *t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.*
Ijtimoiy-gumanitar fanlar: *s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d, prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.*
Pedagogika fanlari: *p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.*
Filologiya fanlari: *fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD.,dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.*

Texnik muharrir: R.Tursunov
Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.
Pochta indeksi: 160136, ***Faks:*** (0369) 227-27-21,
Email: Info@namspi.uz
Nashr sanasi: 30.08.2026

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi ***Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi*** *asosida chop etiladi. Jurnal* ***Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha*** *falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.*

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI 2026

TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI BADIIY JAMOALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH (CHOLG‘U IJROCHILIK MISOLIDA)

Sobirov Navro‘zbek Hakimjon o‘g‘li
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Annotatsiya. *Maqolada oliy ta’lim muassasalarida cholg‘u ijrochiligi yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalarning kasbiy kompetensiyalarini badiiy jamoalar — ansambl va orkestr faoliyati asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati tahlil qilinib, cholg‘uchi-talabaning kasbiy kompetensiyalari tarkibi (motivatsion-qadriyatli, kognitiv, texnik-ijrochilik, ansambl-kommunikativ va refleksiv-ijodiy komponentlar) asoslab berilgan. Tadqiqotda badiiy jamoa sharoitida kompetensiyalarni bosqichma-bosqich rivojlantirishning strukturaviy-funksional modeli, pedagogik shart-sharoitlari hamda mezon-ko‘rsatkichlari ishlab chiqilgan. Taklif etilayotgan metodikaning tajriba-sinov natijalari talabalarning kasbiy tayyorgarligi darajasini oshirishda samarali ekanligini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *kasbiy kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, badiiy jamoa, ansambl ijrochiligi, cholg‘u ijrochiligi, kollektiv musiqa ijodi, metodika, oliy musiqa ta’limi.*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ ПОСРЕДСТВОМ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ КОЛЛЕКТИВОВ (НА ПРИМЕРЕ ИНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА)

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы совершенствования методики развития профессиональных компетенций студентов-инструменталистов высших учебных заведений на основе деятельности художественных коллективов — ансамблей и оркестров. Раскрыта сущность компетентностного подхода, обоснована структура профессиональной компетенции студента-инструменталиста (мотивационно-ценностный, когнитивный, технико-исполнительский, ансамблево-коммуникативный и рефлексивно-творческий компоненты). Разработаны структурно-функциональная модель, педагогические условия и критериально-уровневый аппарат поэтапного развития компетенций в условиях художественного коллектива. Результаты опытно-экспериментальной работы подтверждают эффективность предложенной методики.*

Ключевые слова: *профессиональная компетенция, компетентностный подход, художественный коллектив, ансамблевое исполнительство, инструментальное исполнительство, коллективное музицирование, методика, высшее музыкальное образование.*

IMPROVING THE METHODOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCIES THROUGH ARTISTIC ENSEMBLES (THE CASE OF INSTRUMENTAL PERFORMANCE)

Abstract. *The article examines ways of improving the methodology for developing the professional competencies of instrumental-performance students in higher education on the basis of artistic ensembles — chamber groups and orchestras. It clarifies the essence of the competency-based approach and substantiates the structure of an instrumentalist student's professional competence (motivational-value, cognitive, technical-performance, ensemble-communicative and reflexive-creative components). A structural-functional model, a set of pedagogical conditions and a criteria-and-levels apparatus for the stage-by-stage development of competencies within an artistic ensemble are proposed. The results of the pilot-experimental work confirm the effectiveness of the proposed methodology.*

Keywords: *professional competence, competency-based approach, artistic ensemble, ensemble performance, instrumental performance, collective music-making, methodology, higher music education.*

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga qaratilgan an'anaviy paradigmadan bitiruvchining real kasbiy vaziyatlarda mustaqil, mas'uliyatli va samarali faoliyat yurita olishini nazarda tutuvchi kompetensiyaviy paradigmaga o'tmoqda. Kompetensiya Yevropa Ittifoqining "Umrbod ta'lim uchun kalit kompetensiyalar" tavsiyanomasida bilim, ko'nikma va munosabatlarning yaxlit birikmasi sifatida talqin etiladi; unda madaniy ong hamda badiiy o'zini namoyon etish ham asosiy kompetensiyalar qatoriga kiritilgan. Shu bois kasbiy ta'lim mazmunini kompetensiyaviy asosda qayta qurish bugungi kun pedagogikasining yetakchi yo'nalishlaridan biriga aylandi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda san'at va madaniyat ta'limini isloh qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 8-avgustdagi "O'zbekiston davlat konservatoriyasi faoliyatini yanada rivojlantirish va takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3178-son qarori hamda xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirishga oid 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmonida iste'dodli yosh ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash, ta'lim muassasalarini milliy cholg'ular va o'quv-metodik adabiyotlar bilan ta'minlashning yaxlit tizimini yaratish vazifalari belgilangan. Oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini Yevropa kredit-transfer tizimi

(ECTS) asosida tashkil etishga bosqichma-bosqich o‘tilishi esa ta’lim natijalarini kompetensiyalar tilida ifodalashni obyektiv zaruratga aylantirdi.

Shunga qaramay, cholg‘u ijrochiligi mutaxassisligida kasbiy tayyorgarlik ko‘p hollarda “ustoz–shogird” (master–apprentice) modeliga asoslangan individual mashg‘ulotlar doirasida cheklanib qolmoqda. Bunday yondashuv ijrochilik texnikasini sayqallashda samarali bo‘lsa-da, kasbiy faoliyatda bevosita talab etiladigan ansambl eshitishi, birgalikda musiqiy qaror qabul qilish, kommunikativ va liderlik sifatlari hamda sahna-konsert amaliyoti ko‘nikmalarini yetarlicha shakllantirmaydi. Natijada ijrochilik texnikasi bilan kasbiy kompetentlik o‘rtasida muayyan uzilish yuzaga keladi.

Aynan badiiy jamoalar — duet, trio, kvartet, kamer ansambli va orkestr — kollektiv musiqa ijodining tabiiy muhiti sifatida ushbu uzilishni bartaraf etish va talabaning kasbiy kompetensiyalarini yaxlit holda rivojlantirish uchun katta didaktik salohiyatga ega. Jamoaviy ijro sharoitida talaba bir vaqtning o‘zida o‘z partiyasini mukammal ijro etishi, sheriklarini tinglashi, umumiy badiiy niyatga bo‘ysunishi va mustaqil badiiy qaror qabul qilishi lozim bo‘ladi. Shu bois badiiy jamoalar asosidagi metodikani ilmiy-pedagogik jihatdan asoslash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

“Kompetensiya” va “kompetentlik” tushunchalari kompetensiyaviy yondashuvning markaziy kategoriyalaridir. Psixologik-pedagogik adabiyotlarda (I.A. Zimnyaya, A.V. Xutorskoy va boshqalar) kompetensiya muayyan sohada samarali faoliyat uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, tajriba va shaxsiy sifatlarning yaxlit tizimi sifatida, kompetentlik esa shaxsning ushbu kompetensiyalarni real faoliyatda namoyon eta olish darajasi sifatida farqlanadi. Yevropa kalit kompetensiyalar doirasi kompetensiyani bilim, ko‘nikma va munosabatlarning birligi sifatida belgilaydi va bu yondashuv milliy ta’lim tizimlari uchun umumiy mezon vazifasini bajaradi.

Musiqa ta’limi kontekstida kasbiy kompetensiya muammosi bir qator tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. A.V. Kozыr kompetensiyaviy yondashuvni

bo‘lajak musiqa o‘qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantirishning metodologik vositasi sifatida tavsiflaydi va fikrlash amallari tizimini uning asosi deb biladi. Chen Yanying bo‘lajak musiqa pedagoglarining kasbiy tayyorgarligida badiiy (artistik) kompetensiyaning o‘rnini alohida ajratadi. Ushbu ishlar kasbiy kompetensiyaning kognitiv, faoliyatli, motivatsion-qadriyatli va shaxsiy-refleksiv komponentlardan iborat ko‘p tarkibli hodisa ekanligini ko‘rsatadi.

Kollektiv ijrochilikning kasbiy tayyorgarlikdagi ahamiyati ham keng tadqiq etilgan. K. va S. Tsimbal orkestr va ansambl ijrochiligini kollektiv musiqiy ijodning turi sifatida tavsiflab, uni talaba-cholg‘uchilarning kasbiy tayyorgarligi vositasi deb asoslaydi; mualliflar jamoaviy musiqa ijodida muloqot ko‘nikmalari, ansambl malakalari va kasbiy-shaxsiy sifatlarning shakllanishini ta’kidlaydi. J.M. McCaleb ansambl orqali o‘qitishda “ijrochilik–pedagogika paradoksi”ni, ya’ni yuqori sifatli ijro bilan jamoa a’zolarini rivojlantirish maqsadlari o‘rtasidagi muvozanatni ko‘rsatib, talabalarga ijro jarayonida yetakchilik roli berish ularni tanqidiy va mustaqil ishtirok etishga undashini ta’kidlaydi. Ansambl texnikasining mumtoz asoslari A.D. Gotlib ishlarida bayon etilgan

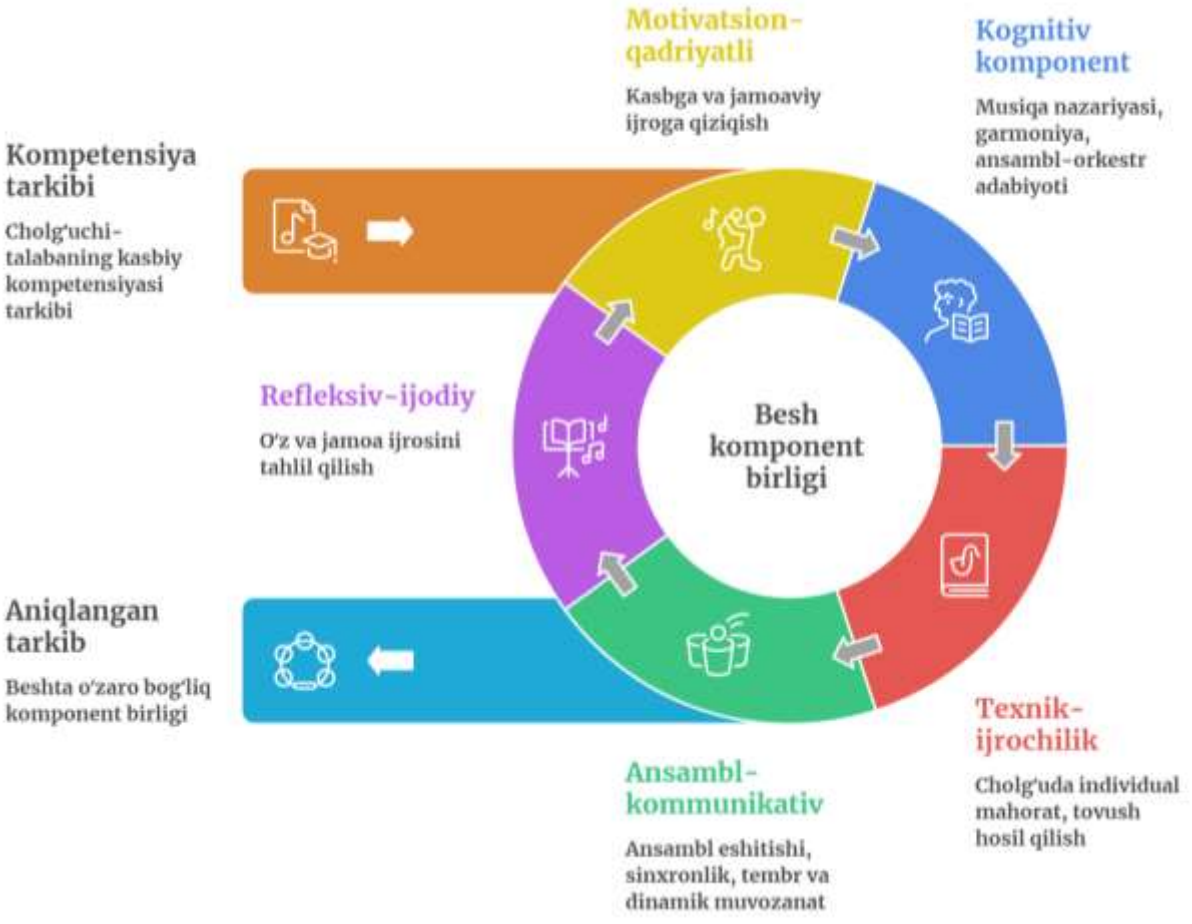
O‘zbekiston olimlarining ishlarida ham musiqa ta’limida kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari o‘rganilmoqda. A.R. Baxriyev san’at oliy ta’limida rivojlantiruvchi ta’lim texnologiyalari va interaktiv usullardan foydalanishni asoslaydi. M.I. Ergashev musiqa ta’limida o‘quvchilarning kreativ va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini ishlab chiqqan. Shuningdek, musiqa ta’limida shaxsga yo‘naltirilgan va differensial yondashuv, integrativ, reflektiv hamda interaktiv metodlar uyg‘unligi zarurligi ta’kidlanadi. Biroq aynan cholg‘u ijrochiligida badiiy jamoalarni kasbiy kompetensiyalarni yaxlit rivojlantirishning tizimli vositasi sifatida qarab chiqqan metodik tadqiqotlar hanuzgacha yetarli emas bu esa mazkur ishning ilmiy yangiligini belgilaydi.

Tadqiqotda nazariy va empirik metodlar majmuyidan foydalanildi: ilmiy-pedagogik va metodik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, umumlashtirish va

tizimlashtirish; modellashtirish; pedagogik kuzatish; so‘rovnoma va suhbat; ekspert baholash; pedagogik tajriba-sinov (aniqlovchi, shakllantiruvchi va yakuniy bosqichlar) hamda olingan ma’lumotlarni matematik-statistik qayta ishlash. Metodologik asos sifatida tizimli, faoliyatli, shaxsga yo‘naltirilgan, kompetensiyaviy va differensial yondashuvlar qabul qilindi.

NATIJALAR VA ULARNING MUHOKAMASI

Tadqiqot natijasida cholg‘uchi-talabaning kasbiy kompetensiyasi tarkibi beshta o‘zaro bog‘liq komponent birligida aniqlandi. Motivatsion-qadriyatli komponent — kasbga va jamoaviy ijroga qiziqish, musiqiy-estetik qadriyatlar, muvaffaqiyatga erishish va o‘zini rivojlantirishga intilish. Kognitiv komponent — musiqa nazariyasi, garmoniya, ansambl-orkestr adabiyoti, partituralarni o‘qish va uslubiy bilimlar. Texnik-ijrochilik komponent — cholg‘uda individual mahorat, tovush hosil qilish, intonatsiya va metroritmik aniqlik. Ansambl-kommunikativ komponent — ansambl eshitishi,

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

sinxronlik, tembr va dinamik muvozanat, noverbal muloqot, yetakchilik va hamkorlik malakalari. Refleksiv-ijodiy komponent — o‘z va jamoa ijrosini tahlil qilish, badiiy talqin, improvizatsiya va ijodiy mustaqillik.

1-rasm. Besh komponent birligi bosqichlari

Ushbu komponentlar asosida badiiy jamoalar asosida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning strukturaviy-funksional modeli ishlab chiqildi. Model o‘zaro bog‘liq bloklardan iborat: maqsadli blok (ijtimoiy buyurtma va maqsad); metodologik blok (tizimli, faoliyatli, shaxsga yo‘naltirilgan, kompetensiyaviy va differensial yondashuvlar hamda tamoyillar); mazmunli blok (ansambl repertuari va o‘quv materiali); texnologik blok (bosqichlar, shakllar, metodlar va vositalar); diagnostik blok (mezon, ko‘rsatkich va darajalar) hamda natijaviy blok (kasbiy kompetentlikning yuksalgan darajasi).

Modelni samarali amalga oshirishning pedagogik shart-sharoitlari quyidagilardan iborat: ansambl repertuarini talaba imkoniyatlariga mos ravishda bosqichma-bosqich murakkablashtirish; individual va jamoaviy mashg‘ulotlarni uyg‘unlashtirish; jamoada rollarni (yetakchi–hamrohlik qiluvchi) almashtirib turish; nazariy fanlar (solfejio, garmoniya, musiqa tarixi) bilan ansambl amaliyotini integratsiyalash; muntazam sahna-konsert amaliyotini tashkil etish; axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (audio/video yozuvlar, virtual cholg‘u va ansambl dasturlari)dan foydalanish; o‘z va jamoa ijrosini refleksiv tahlil qilishni rag‘batlantirish.

Metodika uch bosqichda amalga oshiriladi. Birinchi — motivatsion-adaptiv bosqichda sodda duetlar asosida ansambl eshitishi, umumiy temp va metroritm hissi shakllantiriladi; talabada jamoaviy ijroga ijobiy munosabat uyg‘otiladi. Ikkinchi — operatsion-texnologik bosqichda trio va kvartetlar asosida tembr-dinamik muvozanat, partiyalararo muloqot, boshlash-tugatish ishoralari va kommunikativ ko‘nikmalar rivojlantiriladi. Uchinchi — ijodiy-mustaqil bosqichda kamer ansambli yoki orkestr tarkibida murakkab asarlar ustida ishlash, mustaqil badiiy talqin, repetitsiya jarayonini

boshqarish va konsert chiqishlari orqali ijodiy mustaqillik va kasbiy refleksiya mustahkamlanadi.

Metodikaning texnologik asosini quyidagi metodlar tashkil etadi: partituraviy va qiyosiy tahlil, musiqiy-eshituv (namuna tinglash va taqlid), illyustrativ, improvizatsion, loyihaviy (konsert dasturini birgalikda tayyorlash), kollektiv repetitsiya va sahna amaliyoti metodlari. Kompetensiyalarning shakllanganlik darajasini baholash uchun motivatsion, kognitiv, ijrochilik-texnik, ansambl-kommunikativ va refleksiv-ijodiy mezonlar hamda ularga mos uch daraja — past (reproduktiv), o‘rta (produktiv) va yuqori (ijodiy) — ajratildi.

Taklif etilgan metodikaning samaradorligini tekshirish maqsadida tajriba-sinov ishi tajriba va nazorat guruhlarida o‘tkazildi. Shakllantiruvchi tajriba yakunida tajriba guruhida kasbiy kompetentlikning yuqori va o‘rta darajalari ulushi sezilarli ortgani, past daraja ulushi esa keskin kamaygani kuzatildi (1-jadval). Nazorat guruhida ko‘rsatkichlar nisbatan o‘zgarmay qoldi. Olingan farqlarning statistik ishonchliligi tegishli mezonlar yordamida tasdiqlandi.

1-jadval

Kasbiy kompetentlik darajalari dinamikasi (tajriba-sinov yakunida, % hisobida)

Daraja	Tajriba g. (boshida)	Tajriba g. (yakunida)	Nazorat g. (boshida)	Nazorat g. (yakunida)
Yuqori (ijodiy)	14,8	41,3	15,2	19,6
O‘rta (produktiv)	38,5	46,7	39,1	42,4
Past (reproduktiv)	46,7	12,0	45,7	38,0

Jadval ma’lumotlari ko‘rsatishicha, tajriba guruhida yuqori darajadagi talabalar ulushi deyarli uch baravar oshgan, past daraja ulushi esa sezilarli kamaygan. Bu natijalar badiiy jamoa muhiti talabada nafaqat ijrochilik texnikasini, balki ansambl-kommunikativ va refleksiv-ijodiy sifatlarni ham birgalikda rivojlantirishini tasdiqlaydi. Olingan

xulosalar McCaleb hamda Tsimballarning jamoaviy ijro kasbiy-shaxsiy sifatlarni shakllantirishdagi roli haqidagi fikrlari bilan muvofiq keladi va ularni cholg‘u ijrochiligi sharoitida metodik jihatdan konkretlashtiradi.

Shunday qilib, badiiy jamoalar asosidagi metodika individual (“ustoz–shogird”) va kollektiv ta’lim shakllarini qarama-qarshi qo‘ymaydi, balki ularni yaxlit tizimga birlashtiradi: individual mashg‘ulot texnik asosni tayyorlaydi, jamoaviy ijro esa bu asosni kasbiy kompetentlikka aylantiradi. Bu yondashuv shaxsga yo‘naltirilgan va faoliyatli ta’lim tamoyillariga to‘la mos keladi.

XULOSA

O‘tkazilgan tadqiqot cholg‘u ijrochiligida talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda badiiy jamoalar yetakchi didaktik vosita bo‘la olishini ko‘rsatdi. Jamoaviy ijro talabadan bir vaqtning o‘zida yuqori individual mahorat, ansambl eshitishi, muloqot va mustaqil badiiy qaror qabul qilishni talab etib, kasbiy kompetentlikning barcha komponentlarini tabiiy ravishda faollashtiradi.

Tadqiqotda cholg‘uchi-talabaning kasbiy kompetensiyasi tarkibi beshta komponent birligida aniqlandi, badiiy jamoalar asosida kompetensiyalarni rivojlantirishning strukturaviy-funksional modeli, pedagogik shart-sharoitlari, uch bosqichli metodikasi va mezon-darajali baholash apparati ishlab chiqildi. Tajriba-sinov natijalari metodikaning samaradorligini tasdiqladi.

Tadqiqot natijalari oliy musiqa ta’limi muassasalarida ansambl va orkestr sinflari dasturlarini takomillashtirish, o‘quv-metodik majmualar va baholash vositalarini ishlab chiqishda qo‘llanilishi mumkin. Istiqbolda milliy cholg‘ular ansambllari repertuarini kompetensiyaviy asosda tizimlashtirish va raqamli texnologiyalar yordamida jamoaviy ijroni qo‘llab-quvvatlash masalalari o‘rganilishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 8-avgustdagi “O‘zbekiston davlat konservatoriyasi faoliyatini yanada rivojlantirish va takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3178-son qarori. — Toshkent, 2017.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son Farmoni. — Toshkent, 2019.

3. Baxriyev A.R. Pedagogik texnologiyalar: san’at oliy o‘quv yurtlari magistratura bosqichi talabalari uchun darslik. — Toshkent: Musiqa, 2024. — 188 b.

4. Ergashev M.I. Musiqa ta’limida o‘quvchilarning kreativ va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish: ped. fan. b-cha falsafa doktori (PhD) diss. avtoreferati. — Toshkent, 2025.

5. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. — Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 42 с.

6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 58–64.

7. Готлиб А.Д. Основы ансамблевой техники. — Москва: Музыка, 1971. — 94 с.

8. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе. — Москва: Просвещение, 1983. — 224 с.

9. Kozyr A.V. The Competence Approach as a Methodological Tool for Shaping the Professional Competence of Future Music Teachers // Journal of Higher Education Theory and Practice. — 2021. — Vol. 21(14). — DOI: 10.33423/jhetp.v21i14.4810.

10. Chen Yanying. Competency Aspect of Professional Training of Future Music Teachers // Academic Notes. Dragomanov Ukrainian State University. — 2023. — Edition 17.

11. Tsymbal K., Tsymbal S. Orchestral and Ensemble Performance as a Means of Professional Training of Instrumental Students // Scientific Journal (ISSN 2308-4855). — 2023.

12. McCaleb J.M. Teaching Through Ensemble Performance // Together in Music: Expression, Performance and Communication Conference. — York: York St John University, 2018.

13. Key Competences for Lifelong Learning: A European Reference Framework. — Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. — 20 p.